

ПРИМИРНІ ПРОЦЕДУРИ ЯК ОСНОВНА ТЕНДЕНЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Гут Сергій Федорович,
аспірант економіко-правового факультету
Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

Загальновідомо, що ідея поживавлення застосування в судовому процесі примирних процедур прийшла до нас із західної та американської культур. Зазвичай у судах мирові угоди укладалися дуже рідко, оскільки вважалося, що у разі, якщо сторони прийняли рішення звернутися до органів правосуддя для розв'язання виниклого між ними конфлікту, то шляхи мирного врегулювання спору було вичерпано. Однак практика показала, що не завжди цей підхід є доречним.

По-перше, взаємовідносини між учасниками спору динамічні, і з часом актуальність вимог та взагалі доцільність розгляду спору в суді може змінюватися.

По-друге, безпосередньо в ході участі сторін у справі ознайомлення з позицією іншої сторони може призвести сторони до висновку про доцільність домовитися, не покладаючи це повністю на суд.

По-третє, сам суд може запропонувати сторонам скористатися такими можливостями, як врегулювання спору за участю судді або укладення мирової угоди з подальшим його затвердженням судом.

По-четверте, сторони можуть вважати доцільним використання таких

способів врегулювання, які не встановлені законодавством, проте влаштовують обидві сторони.

Видається безпідставною позиція, що примирні процедури є інститутом виключно процесуального права будь-якої держави або міжнародного процесуального права. Насамперед, це міждисциплінарне явище, яке може бути врегульоване правом лише в певному невеликому секторі. Більшість підходів та методів щодо врегулювання спору між сторонами, проведення переговорів між ними лежить в площині психології, соціології, педагогіки, а іноді, в залежності від суб'єктів спору, і політології і міжнародного права (наприклад, якщо це міжнародний спір або спір між певними етнічними групами, де необхідно налагодження діалогу між сторонами конфлікту).

Постійні суперечки неможливі; рано чи пізно сторони спору мають знайти точки дотику і вирішити конфлікт, який виник між ними. У протилежному випадку існування ефективних правовідносин, розвиток економіки в цілому та/або життєдіяльності окремих суб'єктів не видається можливим.

У бізнесі конфлікти зазвичай вирішуються значно швидше, оскільки підприємці дуже добре розуміють, що гроші і час взаємозалежні. В побутовому житті (сімейні, спадкові спори) строки вирішення конфліктів можуть бути значно довшими, оскільки психологічні та інші особливості учасників спору можуть суттєво впливати на розвиток і вирішення конфлікту. У міжетнічних спорах примирні процедури часто залежать від готовності сторін піти на компроміси, тому в деяких випадках міждержавні та міжетнічні конфлікти також можуть тривати дуже довго.

Проте в будь-якому випадку рано чи пізно сторони намагаються досягти згоди, стабілізувати ситуацію, яка виникла, і тоді на допомогу їм приходять примирні процедури. Розгалуженість таких процедур дозволяє обрати найбільш ефективні заходи для вирішення чи стабілізації конфлікту. І в цих випадках для закріплення домовленостей, до яких дійшли сторони, буває доцільно залучати правника. Крім того, якщо конфлікт суто правовий і прив'язаний до певних правових наслідків, які необхідно закріпити між сторонами, фахівець-правник також відіграє значну роль в проведенні примирних процедур і закріпленні їх результатів.

Примирні процедури можна розглядати в двох аспектах.

З одного боку, примирні процедури лежать в основі врегулювання будь-яких непорозумінь між різними верствами населення, органами влади тощо, оскільки вони є сучасною важливою та актуальною тенденцією сталого розвитку будь-якої держави. Можливо, саме тому в Європі та Америці цей інститут дуже розвинений і розповсюджений. Одночасно слід зауважити, що не треба ідеалізувати це явище, розуміючи межі ефективності застосування примирних процедур в тих чи інших ситуаціях.

З іншого боку, примірні процедури можна розглядати як тенденцію сталого розвитку процесуального права загалом, оскільки активне спонукання сторін до мирного врегулювання спорів призводить до розвантаження судів, підвищення рівня довіри до судової влади і збільшення кількості рішень, які виконуються добровільно в найкоротші строки. Дійсно, сторони, які навіть в ході розгляду справи в суді домовилися між собою про умови, які задовольняють обидві сторони, часто взагалі не звертаються для примусового виконання даного рішення, оскільки виконують його добровільно.

Для сталого розвитку судових процедур це є безперечним позитивом і впровадженням європейських цінностей в українське судочинство.

Одночасно вважаємо, що обов'язок проходити стадію примирних процедур врегулювання спору за участі судді або примусову медіацію не видається доцільним. Сторони самі мають дійти згоди щодо необхідності використання таких засобів для врегулювання конфлікту між ними. Розповсюдження даного явища із застосуванням сили, державного примусу спотворює основну ідею примирних процедур і змінює відношення сторін конфлікту до нього. Одним з найгірших може бути варіант, який свого часу був розповсюджений в Казахстані, де по певних категоріях справ було встановлено обов'язкове врегулювання спору за допомогою медіатора. Там склалася така ситуація, коли довідки про те, що сторони звернулися до медіатора, але не змогли домовитися, сторони спору просто купували у цього медіатора, спотворюючи ідею медіації як таку.

Тому доцільним вважаємо розширення роз'яснювальної роботи відносно позитивів примирних процедур та закріплення у вітчизняних процесуальних кодексах обов'язку судді в ході розгляду справи повідомляти про можливість використання даного альтернативного способу вирішення спорів на будь-якій стадії процесу до вирішення справи.

На жаль, практика показує, що пересічні громадяни дотепер не знають про існування різних видів примирних процедур, про прийняття в Україні Закону України «Про медіацію» [1], про інститут врегулювання спору за участю судді, який встановлений вітчизняними процесуальними кодексами. Ці прогалини необхідно ліквідовувати у «м'який» спосіб, шляхом роз'яснювальної роботи, з наочним поясненням ефективності даного інституту і пришвидшення закінчення конфлікту між сторонами у випадку, якщо вони звертаються до даного інституту з розумінням його особливостей.

Крім того, вважаємо за доцільне закріпити в процесуальних кодексах, що розгляд справи у разі, якщо між сторонами до цього було проведено примирну процедуру, наприклад, медіацію, за підсумками якої укладено медіаційну угоду, то такі справи можуть розглядатися в спрощеному

порядку (наприклад, в наказному провадженні).

Зокрема, в господарському судочинстві відповідно до частини другої ст.12 Господарського процесуального кодексу України «наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо» [2].

Тобто якщо одна з сторін вже визнала фактично позовні вимоги в ході примирних процедур, то справа може бути розглянута дуже швидко протягом п'яти днів, подача позову здійснюватиметься в спрощеному порядку, а сплата судового збору в декілька разів менше, ніж за загальним позовним провадженням. Тому медіаційні угоди, укладені до судового розгляду, можуть значно спростити і пришвидшити розгляд справи в суді. Таке нововведення значно розвантажувало би судову систему і наочно доводило ефективність проведення примирних процедур і досягнення результату, до якого домовилися обидві сторони в ході медіації, переговорів або застосування інших примирних процедур.

Вказане розкриває важливу проблему, яка на сьогоднішній день склалася в сфері застосування примирних процедур і яка потребує подальшого дослідження на теоретичному рівні та застосування різних способів впровадження даного інституту в життя суспільства для сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 23.10.2023).
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 23.10.2023).